

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2026

Nimi	Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2026
Kunta	Pieksämäki
Pdf luotu	17.7.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	15
2.4. Arvoperusta.	16
2.5. Oppimiskäsitys.	18
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	19
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	19
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	20
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	21
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	22
2.7.4. Monilukutaito (004).	23
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005).	24
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	25
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	26
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	27
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	29
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	29
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	30
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	31
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	32
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	32
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	34
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	36
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	36
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	37
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	38
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	40

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	40
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	41
4.3. Monipuoliset työtavat.	43
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	44
4.5. Oppimisen alueet.	46
4.5.1. Kielten rikas maailma (001).	47
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002).	49
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	51
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	52
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	54
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	56
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	57
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	59
5. Lapsen tuki.	60
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	60
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	62
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	62
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	63
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö.	64
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	65
5.3.1. Yleinen tuki.	67
5.3.2. Tehostettu tuki.	67
5.3.3. Erityinen tuki.	68
5.3.4. Tuen muodot.	69
5.4. Lapsen tuen arviointi.	72
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	72
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	74
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	75
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	78
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	78
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	79
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	79
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	80

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²

6 Varhaiskasvatuslaki 2 §

7 Varhaiskasvatuslaki 21 §

8 Varhaiskasvatuslaki 1 §

9 HE 111/2024 vp

10 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

11 Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

12 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

- mahdollinen kestävä kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

PIEKSÄMÄELLÄ

Suunnittelua toteutetaan laatimalla velvoittavaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita täydentävä paikallisin tarkennuksin täydennetty **varhaiskasvatussuunnitelma**. Suunnitelma on käytössä Pieksämäen kaupungin alueella toimivissa varhaiskasvatusyksiköissä.

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma:

- koskee kunnallisia ja yksityisiä varhaiskasvatuksen toimijoita: päiväkodit, avoin varhaiskasvatus, perhepäivähoito ja ryhmäperhepäiväkodit
- on velvoittava
- sitä arvioidaan ja kehitetään
- huomioidaan paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset
- tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ei sulje pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä
- on suomenkielinen
- noudattaa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen:

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toiminnan arviointiin. Arviointia ja kehittämistä käsitellään tarkemmin tämän suunnitelman viimeisessä osiossa: Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.

¹³ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁵ HE 40/2018

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁸ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja kehittämisessä tehdään yhteistyötä esi- ja perusopetuksen, hyvinvointialueen asiantuntijoiden sekä muiden lasten ja perheiden palveluista vastaavien toimijoiden kanssa.

Huoltajille tarjotaan säännöllisesti mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen esimerkiksi kyselyiden, keskustelujen ja muiden osallistavien toimintatapojen avulla.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnissa ja kehittämisessä huomioidaan lasten näkemykset ikä- ja kehitystason mukaisilla menetelmillä. Lasten kokemuksia kerätään osana toiminnan arviointia ja niiden pohjalta kehitetään varhaiskasvatuksen toimintaa.

Varhaiskasvatuksen kehittämisessä hyödynnetään paikallista arviointitietoa, huoltaja- ja henkilöstökyselyitä, lasten näkemyksiä sekä kansallisia arviointeja ja niiden tuloksia.

Kytkeytyminen muihin paikallisiin strategioihin ja suunnitelmiin:

Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelussa ja kehittämisessä huomioidaan kuntastrategia, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat, kulttuurikasvatussuunnitelma sekä muut lasten ja perheiden hyvinvointia tukevat paikalliset suunnitelmat.

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan:

- [Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen verkkosivut](#)
- [ePerusteet.opintopolku.fi](#)
- lähetetään jokaiseen varhaiskasvatustyöryhmään sähköisesti

Pieksämäen kaupungin paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön arvokeskustelu on käyty Pieksämäen kaupungin vuonna 2026 laaditun uuden kuntastrategian arvojen pohjalta. Varhaiskasvatukselle on näiden pieksämäkeläisten yhdessä valitsemien arvojen pohjalta laadittu varhaiskasvatuksen henkilöstön ja palvelun piirissä olevien lasten toimesta Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen yhteiset arvot. Näin kaupungin ja varhaiskasvatuksen arvot muodostavat arvojen jatkumon, joka antaa vankan perustan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen Pieksämäellä.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmaa on valmisteltu työryhmässä, jossa on ollut edustus sekä yksityisistä että kunnallisista päiväkodeista, kunnallisesta perhepäivähoidosta ja avoimesta varhaiskasvatuksesta. Työryhmään on kuulunut myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja varhaiskasvatuksen johtaja. Ennen hyväksyntää varhaiskasvatussuunnitelma lähetetään kommentointia varten paikkakunnalla toimiville yksityisille päiväkodeille, huoltajille, henkilöstölle ja eri yhteistyötahoille.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

22 HE 148/2021, s. 34

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

PIEKSÄMÄELLÄ

Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Lapsen näkemykset, kiinnostuksen kohteet, vahvuudet ja osallisuus huomioidaan lapsen ikä- ja kehitystason mukaisilla tavoilla.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Suunnitelman tavoitteiden toteutumista arvioidaan jatkuvasti arjen pedagogisessa toiminnassa sekä vähintään kerran vuodessa käytävässä vasukeskustelussa. Suunnitelmaa päivitetään aina lapsen tilanteen, kasvun, oppimisen tai tuen tarpeiden muuttuessa.

Lapselle, joka esiopetuksen lisäksi osallistuu varhaiskasvatukseen, täydennetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma siten, että se täyttää samalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kriteerit.

Salassa pidettävien tietojen käsittely ja säilyttäminen

Pieksämäellä lapsia ja perheitä koskevia salassa pidettäviä tietoja käsitellään voimassa olevan lainsäädännön, tietosuojasäännösten sekä kaupungin tietoturva- ja asiakirjahallinnon ohjeiden mukaisesti. Tietoja käsittelevät vain ne henkilöt, joilla on työtehtäviensä perusteella oikeus ja tarve saada kyseisiä tietoja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja muihin varhaiskasvatuksen asiakirjoihin kirjataan vain varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot. Asiakirjat säilytetään hyväksytyissä tietojärjestelmissä

³¹ Varhaiskasvatuslaki 40 §

³² Varhaiskasvatuslaki 41 §

³³ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

tai muissa turvallisissa säilytysratkaisuissa kaupungin tiedonhallintaohjeiden mukaisesti.

Tietojen siirtäminen ja vaihtaminen

Pieksämäellä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä tietoja siirretään ja luovutetaan vain lainsäädännön sallimissa tai velvoittamissa tilanteissa. Tietojen siirtämisessä noudatetaan salassapitoa, tietosuojaa ja tietoturvaa koskevia säädöksiä. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta toiseen varhaiskasvatusyksikköön, esiopetukseen tai perusopetukseen varmistetaan tarpeellisen tiedon siirtyminen lapsen kasvun, oppimisen, hyvinvoinnin ja tuen jatkuvuuden turvaamiseksi. Tarvittaessa tietojen luovuttamiseen pyydetään huoltajan yksilöity suostumus.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrittävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus
- millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmoina
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon
- miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa
- miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa

- *varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.*

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomauttaa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustlakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustlaki 3 §

35 Varhaiskasvatustlaki 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustlaki 1 §

37 Varhaiskasvatustlaki 12 §

38 Varhaiskasvatustlaki 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustlaki 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustlaki 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustlaki 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustlaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁷, sosiaalihuoltolakia⁵⁸, vammaispalvelulakia⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakia⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatuslaki 7 §

57 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatuslaki 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen kaupungissa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimen varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa palvelutarpeen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen palveluverkkoa kehitetään siten, että palvelut ovat lasten ja perheiden saavutettavissa ja tukevat lasten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita sekä Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa edistetään lapsen etua, yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja inklusiivisia toimintaperiaatteita.

Pieksämäen varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien sekä lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa. Monialaisia yhteistyötahoja ovat muun muassa neuvola, perheneuvola, hyvinvointialueen muut sosiaali- ja terveystyöpalvelut, esi- ja perusopetus, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut sekä tarvittaessa muut asiantuntijatahot.

Lapsen turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäiseminen sekä niihin puuttuminen perustuvat Pieksämäen kaupungin yhteisiin toimintatapoihin ja suunnitelmiin. Toimintavuosisuunnitelmaan laaditaan vuosittain yksikkökohtaiset toiminnalliset tavoitteet kiusaamisen ehkäisyyn, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Henkilöstöllä on velvollisuus toimia välittömästi havaitessaan lapsen hyvinvointia tai turvallisuutta vaarantavia epäkohtia.

Huoltajille annetaan tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista, toimintamuodoista ja palveluista palveluohjauksen toimesta hakuvaiheessa. Lisäksi huoltajat voivat hakea laajasti lisätietoa Pieksämäen varhaiskasvatustalouksista kaupungin [verkkosivujen](#) kautta. Huoltajien osallisuutta tuetaan päivittäisessä vuorovaikutuksessa, varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa sekä erilaisissa arviointi- ja palautekäytännöissä.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustalouksien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalouksissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalouksista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatustalouksiin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

⁷⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁷⁵ Varhaiskasvatustalouksien laki 1 §

⁷⁶ Varhaiskasvatustalouksien laki 34, 35 ja 38 §

⁷⁷ Varhaiskasvatustalouksien laki 4 ja 16 §

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta järjestetään Kontiupuiston, Tahiniemen, Maaselän, Nenonpellon ja Hiekanpään päiväkodeissa, joista Kontiupuiston päiväkodin etäryhmä sijaitsee Jäppilän kirkonkylässä. Päiväkodissa lapset toimivat ryhmissä, jotka muodostetaan lasten ikä, kehitykselliset tarpeet ja päiväkodin tilat huomioiden. Varhaiskasvatuslaki määrittelee henkilökunnan kelpoisuudet ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodin lapsiryhmissä

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁸² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 13 §

työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja opettajia, sosionomeja, lastenhoitajia sekä avustajia. Päiväkodit ovat avoinna lasten hoitoaikojen mukaan pääsääntöisesti klo 6.30- 17.00 ja erikseen sovittaessa huoltajien työstä johtuvista syistä klo 6.00 – 18.00. Ympäri vuorokautista ja viikonloppuhoitoa järjestetään vain Hiekanpään vuoropäiväkodissa. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta ja sitä tarjotaan vain huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvan tarpeen perusteella. Vuorohoitomuotoisesta varhaiskasvatuksesta on laadittu erillinen asiakirja - [Vuorohoidon linjaukset](#).

Perhepäivähoitoa järjestetään perhepäivähoitajan, lapsen kotona tai ryhmäperhepäiväkodissa. Perhepäivähoitajat työskentelevät itsenäisesti kodeissaan lapsiryhmänsä kanssa. Perhepäivähoidon esihenkilö huolehtii siitä, että toiminta on pedagogisesti varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Perhepäivähoidon ominaispiirteitä ovat oppimisympäristön kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään Sinikellon ryhmäperhepäiväkodissa tai päiväkodeissa. Perhepäivähoitajan päivittäinen työaika määräytyy lasten hoitoaikojen mukaan. Pieksämäellä on myös yksityisiä perhepäivähoitajia palvelusetelin tuottajina.

Virtasalmen kirkonkylässä ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään 8 – 12 lapsen ryhmässä Tilhen ryhmäperhepäiväkodissa, jonka aukioloajat määräytyvät lasten hoitoaikojen mukaisesti. Jos ryhmäkoko ylittää 8 lasta, tulee yhdellä työntekijällä olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Toiminta on kodinomaista ja pienryhmissä toteutettua.

Avoimen varhaiskasvatuksen palveluja järjestetään Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) kiinteistössä osoitteessa Savontie 40. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä MLL:n Pieksämäen paikallisyhdistyksen hallituksen kanssa. Avoin varhaiskasvatus ja MLL Pieksämäen paikallisyhdistyksen ylläpitämä perhekahvila muodostavat yhdessä Perheiden Hermannin. Avoimen varhaiskasvatuksen toimintana järjestetään 2-5-vuotiaiden lasten leikkikerhoja ja muuta aktiivista toimintaa perheille. Perhekerhot toteutuvat yhteistyössä MLL:n kanssa.

Varhaiskasvatustilain korostaa pedagogiikan merkitystä ja sen johtamista. Päiväkodin johtaja on myös pedagoginen johtaja, joka johtaa moniammatillista työtä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Työtiimeissä varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, tavoitteiden toteutumisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara silloin, kun kaikkien osaaminen on käytössä ja vastuut, tehtävät sekä ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pieksämäellä toimii myös yksityisiä päiväkoteja, joiden palveluihin perheet voivat hakea palveluseteliä kaupungilta.

Yhteistyö eri toimintamuotojen kesken

- Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen yhteistyö painottuu varahoidon ja yhteisten päivystysten järjestämiseen loma-aikoina. Henkilöstöä kannustetaan varhaiskasvatusmuotojen väliseen yhteistyöhön ja yhteisten tapahtumien järjestämiseen.
- Varhaiskasvatuksen johtoryhmään kuuluvat kunnallisen varhaiskasvatuksen esihenkilöt. Johtoryhmän tehtävänä on koordinoita, suunnitella, kehittää ja arvioida kaikkea varhaiskasvatuksen palvelutoimintaa sekä henkilöstö- ja taloushallinnon tehtäviä.
- Varhaiskasvatuksen erityistiimi, johon kuuluu varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen johtaja, puheterapeutit ja toimintaterapeutti kokoontuu vähintään 2 krt vuodessa. Erityistiimeissä kehitetään yhteistoimintakäytäntöjä, käsitellään ajankohtaisia varhaiskasvatuksen tuen asioita ja on mahdollisuus konsultaatioon tarvittaessa.
- Varhaiskasvatuksen esihenkilöistä ja erityisopettajista koostuva kehittämissyöryhmä kokoontuu kuukausittain tai tarvittaessa ajankohtaisten kysymysten äärelle arvioimaan, linjaamaan ja kehittämään varhaiskasvatusta.
- Yksityisten päiväkotien johtajat, varhaiskasvatuksen johtaja sekä varhaiskasvatuksen palveluesihenkilöt kokoontuvat yhteistyöpalaveriin säännöllisesti 2-4 krt vuodessa tai tarvittaessa kehittämään yhteistyökäytäntöjä.

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutuminen eri toimintamuodoissa

Varhaiskasvatusta toteutetaan jokaisessa lapsiryhmässä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti. Huomioidaan toimintamuodon erityispiirteet ja muut toimintaedellytykset. Näin varmistetaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat yhdenvertaisesti kaikissa toimintamuodoissa.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säästöksiä⁸⁷.

PIEKSÄMÄELLÄ

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua:

Lapsen siirtyessä kotoa varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen:

- Yksikön esihenkilö ilmoittaa perheelle lapsen varhaiskasvatuspaikan yhteystietoineen ja sopii aloitusajankohdan.
- Tiedon saatuaan perhe ottaa yhteyttä lapsen tulevaan lapsiryhmään tai perhepäivähoitajaan ja sopii tutustumisesta. Tutustumiskäynnillä perheellä on mahdollisuus tuoda esille lapseensa liittyviä asioita. Perheelle annetaan tietoa varhaiskasvatuksesta ja käytännön asioista ja täytetään perustietolomake.
- Perheellä on myös mahdollisuus kutsua henkilökuntaa kotiinsa tutustumaan lapseen ja huoltajiin.
- Aloittamisen tueksi on laadittu [Ensiaskleet varhaiskasvatukseen -opas](#).

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusyksiköstä toiseen:

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

- Perhe käy tutustumassa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan.
- Tarvittaessa järjestetään siirtopalaveri, jossa ovat läsnä huoltaja(t), henkilökuntaa sekä tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo).

Lapsen siirtyessä esiopetukseen:

- Lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta esiopetukseen perhepäivähoitaja on yhteydessä esiopetuksen opettajaan ja he sopivat siirtopalaveriajan. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsutaan siirtopalaveriin. Perhepäivähoitaja ilmoittaa siirtopalaverin ajan huoltajille, joilla on mahdollisuus osallistua palaveriin.
- Lapsen siirtyessä päiväkodista toisen päiväkodin esiopetusryhmään varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu siirtopalaveriin lapsen esiopetuksen opettajan ja välittää tiedon palaveriajasta lapsen huoltajille. Tarvittaessa kutsutaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa on kuvattu siirtymäkäytännöt esiopetuksesta kouluun.

Tiedon siirtäminen:

- Siirtopalaverissa ja -tilanteissa vastuu tiedonsiirrosta on aina lähettävällä taholla.
- Lapsen huoltajia tiedotetaan niistä tiedoista, joita siirretään eteenpäin lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta toiseen tai esiopetukseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä.

Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 41 §)

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatuslain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvytyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

⁸⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen kaupungin paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön arvokeskustelu on käyty Pieksämäen kaupungin vuonna 2026 laaditun uuden kuntastrategian arvojen pohjalta (TURVALLISUUS - YHTEISTYÖ - ROHKEUS). Näiden pieksämäkeläisten yhdessä valitsemien arvojen pohjalta varhaiskasvatuksen henkilöstö ja toiminnassa mukana olevat lapset ovat määritelleet Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen yhteiset arvot. Näin kaupungin ja varhaiskasvatuksen arvot muodostavat arvojen jatkumon, joka antaa vankan perustan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen Pieksämäellä.

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä käydään näiden ydinarvojen pohjalta uuden toimintavuoden suunnittelun yhteydessä arvokeskustelu, johon osallistuu yksikön koko henkilöstö.

91 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

93 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

 TURVALLISUUS luo perustan 	 YHTEISTYÖ rakentaa yhteisön 	 ROHKEUS vie eteenpäin
 Luomme perustan hyvälle ja turvalliselle lapsuudelle Turvaamme lapselle kokemuksen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvasta. Turvallinen arki mahdollistaa oppimisen, leikin ja kasvun.	 Yhdessä tekeminen ja osallisuus on kaikkien oikeus. Varhaiskasvatuksessa toteutamme yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa jokainen lapsi, huoltaja ja työntekijä on tärkeä toimija.	 Lupa uudistua, kokeilla ja kehittyä rohkeasti ilman pelkoa vahvistaa luottamusta ja itseluottamusta. Uskallamme rohkeasti kehittyä, kokeilla ja toimia lapsen parhaaksi. Se näkyy lasten tukemisena, rohkaisuna, ammatillisena itseluottamuksena ja ratkaisukeskeisenä toimintana.

Yhdessä teemme hyvää arkea ja vahvaa tulevaisuutta lapsille. ❤️

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimisesta sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa

edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Kieli ja vuorovaikutus ovat välineitä, joita käytetään ajatteluun, tiedon hankintaan ja tiedon välittämiseen. Laadukas varhaiskasvatus tarjoaa lapsille rikkaan kieliympäristön. Kielenkäyttö on ajattelua, tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta ja toiminnan ilmaisemista. Lapsen kieli kehittyy koko ajan ja se on yhteydessä myös puheen kehitykseen. Kiireetön ilmapiiri ja pienryhmätoiminta tukevat ajattelun ja oppimisen taitojen harjoittelua, jokaisen ajatus on tärkeä, kaikkia rohkaistaan kertomaan ajatuksiaan. Lapsen omaa oivaltamista tuetaan antamalla siihen aikaa ja kannustamalla lasta etsimään itse ratkaisuja.

Oppimisen ja ajattelun taitoja kehittävät:

- sinnikkyiden, sisun ja lannistumattomuuden vahvistaminen
- leikki- ja vuorovaikutustilanteet
- tutkiminen, dokumentointi ja ongelmanratkaisu digitaalisia välineitä hyödyntäen

Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet:

- draama (nukketeatteri, teatteri, tarinan kerronta, varjoteatteri yms.)
- musiikki (laulut, lorut, soittaminen, tanssi, rytmikka yms.)
- kuvataide (piirustus, maalaus, painanta yms.)
- liikunta (yleisurheilu, pallopelit, musiikkiliikunta, yms.)
- erilaiset projektit
- lähiluonnon hyödyntäminen
- Pieksämäen kulttuuriympäristöt
- kirjastoyhteistyö

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

PIEKSÄMÄELLÄ

Kulttuurinen osaaminen ja ilmaisu

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu rakentuvat varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Pieksämäellä hyödynnetään suunnitelmallisesti paikallisia kulttuuri-, kirjasto-, liikunta- ja luontoympäristöjä osana pedagogista toimintaa. Lasten osallisuutta vahvistetaan tarjoamalla mahdollisuuksia kulttuurin kokemiseen, tuottamiseen ja jakamiseen. Näin tuetaan lasten kulttuuri-identiteetin rakentumista, vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä valmiuksia toimia moninaisessa yhteiskunnassa.

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on:

- tukea lapsen itsetuntoa
- kehittää lapsen monipuolista ilmaisua, mielikuvitusta ja luovuutta
- vahvistaa lapsen myönteistä kulttuuri-identiteettiä, osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta
- tutustuttaa lapsi omaan lähiympäristöönsä, paikalliseen kulttuuriperintöön, historiaan, luontoon, tapahtumiin sekä Pieksämäen kulttuurikohteisiin
- luoda myönteinen suhde omaan kotiseutuun

- herättää kiinnostusta taiteeseen, kulttuuriin ja luovaan ilmaisuun monipuolisten kokemusten kautta
- tukea lapsen kykyä arvostaa kulttuuria ja kulttuurista moninaisuutta
- tarjota jokaiselle lapselle mahdollisuuksia osallistua, kokea ja tuottaa kulttuuria omista lähtökohdistaan
- vahvistaa lapsen vuorovaikutus-, ilmaisu- ja tunnetaitoja kulttuuristen kokemusten ja yhteisen tekemisen avulla

Suunnitelmalliseen varhaiskasvatukseen sisällytetään paljon toimintaa, esimerkiksi tapahtumat, retket sekä aiheeseen liittyvät sadut, tarinat ja pienet esitykset. Tutustutaan suomalaiseen juhlaperinteeseen mm. laulujen, lorujen, draaman, kuvallisen ilmaisun ja perinneruokien avulla. Pieksämäen Seutuopisto ja kirjasto ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Lapset kasvavat vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustaisten lasten ja aikuisten parissa. Lapsiryhmässä läsnäolevat kulttuurit huomioidaan ikätasoisesti, jolloin ymmärrys ja suvaitsevaisuus muita kulttuureita ja tapoja kohtaan kasvaa ja kehittyy.

Oppimisympäristöjä muokataan tukemaan vuorovaikutusta, kulttuurien moninaisuutta ja pedagogisia ratkaisuja. Oppimisympäristöjen tulee herättää mielenkiintoa tutkia asioita ja tukea lapsen omaa oivaltamista. Varhaiskasvatuspaikan omien oppimisympäristöjen lisäksi voidaan hyödyntää:

- rakennettua ja rakentamatonta ympäristöä ja luontoa
- kirjastoja
- historiallisia rakennuksia ja paikkoja
- leikki- ja liikuntapaikkoja
- kulttuurikeskus Poleenin ja Veturitorin tarjoamia mahdollisuuksia

Vuorovaikutus

Kulttuurisen vuorovaikutuksen tavoitteena on kasvattaa lapsia arvostamaan, yhdenvertaiseen ja avoimeen kohtaamiseen sekä vahvistaa taitoja toimia kulttuurisesti moninaisessa yhteisössä. Lapsia rohkaistaan tutustumaan erilaisiin kieliin, kulttuureihin, perinteisiin ja elämäntapoihin sekä näkemään moninaisuus yhteisenä voimavarana.

Kulttuurisen vuorovaikutuksen tavoitteena on:

- vahvistaa lapsen valmiuksia kohdata erilaisia ihmisiä avoimesti, arvostavasti ja ennakkoluulottomasti
- tukea lapsen ymmärrystä siitä, että ihmisillä voi olla erilaisia kieliä, tapoja, perinteitä ja katsomuksia
- harjoitella toimimista moninaisissa ryhmissä sekä arvostamaan jokaisen yksilöllistä taustaa ja kokemuksia
- vahvistaa lapsen kykyä kertoa omista kokemuksistaan sekä kuunnella ja kunnioittaa muiden näkemyksiä
- edistää yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta kulttuurisesti moninaisessa varhaiskasvatusyhteisössä
- luoda myönteisiä kokemuksia kulttuurien välisestä kohtaamisesta ja yhdessä oppimisesta

Kulttuurikasvatussuunnitelma

Pieksämäen kaupunki on laatinut myös erillisen [kulttuurikasvatussuunnitelman](#) 3-18-vuotiaille lapsille ja nuorille.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavasta mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäellä arjen taitoja harjoitellaan päivittäin varhaiskasvatuksen kaikissa tilanteissa. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen, vastuullisuuteen ja turvalliseen toimintaan niin varhaiskasvatusyksikössä, kotona, lähiympäristössä kuin luonnossakin. Arjen taitojen harjoittelussa hyödynnetään Pieksämäen monipuolisia ulkoilu-, liikunta- ja luontoympäristöjä. Kestävää elämäntapaa vahvistetaan osallistamalla lapsia yhteisestä ympäristöstä ja välineistä huolehtimiseen sekä ruokahävikin vähentämiseen ja kierrätykseen liittyviin käytännön tekoihin.

Arjen taitojen konkreettinen harjoittelu

- Lasta ohjataan ikä- ja kehitystason mukaisesti huolehtimaan omista tavaroistaan, pukeutumisestaan, ruokailustaan ja henkilökohtaisesta hygieniastaan.
- Päivittäisissä siirtymätilanteissa harjoitellaan omatoimisuutta, toiminnanohjausta, ajanhallintaa ja vastuun ottamista omasta toiminnasta.
- Lasta kannustetaan pyytämään ja tarjoamaan apua sekä tunnistamaan tilanteita, joissa aikuisen tuki on tarpeen.

Hyvinvointi ja turvallisuus

- Harjoitellaan terveyttä edistäviä elämäntapoja, kuten riittävän levon, liikunnan, ravinnon ja ulkoilun merkitystä.
- Lasten kanssa keskustellaan tunteista, turvallisista toimintatavoista sekä omien rajojen tunnistamisesta.
- Luonnossa, liikenteessä ja digitaalisissa ympäristöissä toimimista harjoitellaan turvallisesti ja ikätasoisesti.

Kestävä elämäntapa

- Arjen taitoja harjoitellaan kestävän kehityksen näkökulmasta esimerkiksi tavaroista huolehtimalla, lajittelemalla jätteitä, välttämällä hävikkiä sekä arvostamalla yhteisiä välineitä ja ympäristöä.
- Tutustutaan lähiympäristöön ja harjoitellaan vastuullista toimintaa luonnossa.

Henkilöstö hyödyntää tietoisesti arjen tilanteet kaikessa toiminnassa lasten kanssa:

- tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen
- vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot
- päiväohjelman selkeä rakenne ja toistot
- siisteyden, liikkumisen, ruokailun ja levon merkityksen pohtiminen lasten kanssa
- tunne- ja turvataitokasvatus
- perushoitotilanteet
- yhteisesti sovittujen sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monilukutaidon kehittäminen:

- Opitaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.
- Käytetään erilaisia satuja, vitsejä ja arvoituksia toiminnassa lasten kanssa.
- Tarkastellaan ja analysoidaan kuvan ja äänen välittämiä erilaisia tunnelmia ja mielikuvia.
- Käytetään tarinan kerrontaa ja sadutusta.
- Rohkaistaan lapsia suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla.
- Lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monipuolisesti.
- Hyödynnetään lasten omia kieliä, kulttuureja ja kokemuksia monilukutaidon harjoittelussa.
- Tutkitaan numeroita, määriä, symboleja ja erilaisia merkkejä osana arjen toimintaa.
- Harjoitellaan kuvien, symbolien, karttojen, merkkien ja muiden visuaalisten viestien tulkintaa arjen tilanteissa.
- Tutustutaan lasten kanssa ikätasoisesti digitaalisiin sisältöihin sekä harjoitellaan kuvien, videoiden ja muiden mediaviestien tarkastelua ja tuottamista.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

PIEKSÄMÄELLÄ

Digitaalista osaamista tarvitaan ja käytetään kaikissa varhaiskasvatusryhmissä kaikilla oppimisen alueilla työvälineenä ja pedagogiikan tukena. Tavoitteena on digitaalisten välineiden, sovellusten ja ympäristöjen käytön mahdollisuuksien laajentaminen sekä osaamisen kehittäminen.

Digitaalista osaamista harjoitellaan monipuolisesti eri tavoin:

- Tutkitaan, leikitään, kokeillaan, piirretään, kuvataan, kirjoitetaan
- Tutustutaan ja hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, esimerkiksi tiedon hakemisen välineenä

- Yhteisissä digitaalisissa projekteissa kehitetään yhteistoimintataitoja.
- Hyödynnetään pedagogisia pelejä (ilmaisu, liikkuminen, oppimispelit)
- Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään osana vuorovaikutusta, leikin kautta oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia.
- Tutustutaan turvalliseen ja vastuulliseen median käyttöön sekä opetellaan kriittistä median tarkastelua eli lähdekriittisyyttä.

Pieksämäen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on laadittu erillinen [digisuunnitelma](#).

Pieksämäen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen [Digikartta](#) on luotu Digitaalisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa- DigiVaka 2024-2026 hankkeen aikana. Sivusto toimii työkaluna sekä materiaalipankkina varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstölle sekä myös huoltajille.

Digikartan avulla pyritään luomaan jatkumoa digitaalisten taitojen kehittymiselle alkaen varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta, jokaiselle pienelle ja isolle oppijalle.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäellä lasten osallisuus on osa jokapäiväistä toimintakulttuuria. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi ja kohdatuksi sekä vaikuttaa omaan arkeensa ikänsä, kehitystasonsa ja valmiuksiensa mukaisesti.

Lasten ajatuksia, toiveita, kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lasten näkemyksiä tehdään näkyviksi esimerkiksi keskustelujen, havainnoinnin, pedagogisen dokumentoinnin, leikin havainnoinnin, lasten kokousten sekä erilaisten osallistavien menetelmien avulla. Myös silloin, kun yhteistä puhuttua kieltä ei ole, lapsen mielipiteiden ilmaisua tuetaan erilaisin vuorovaikutuksen keinoin.

Henkilöstö huolehtii siitä, että kaikilla lapsilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteisön toimintaan ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. Lasten aloitteisiin vastataan sensitiivisesti, ja heitä kannustetaan tekemään valintoja, ilmaisemaan mielipiteitään sekä harjoittelemaan yhteistä päätöksentekoa.

Huoltajien osallisuutta vahvistetaan avoimella vuorovaikutuksella, säännöllisillä keskusteluilla, asiakaspalautteen hyödyntämisellä sekä yhteistyöllä varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämisessä.

Osallisuuden toteutumista arvioidaan osana pedagogisen toiminnan arviointia. Tavoitteena on, että jokainen lapsi kokee olevansa merkityksellinen yhteisön jäsen ja että hänen ajatuksillaan on vaikutusta yhteiseen toimintaan.

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta*
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista*
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan*
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.*

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintakulttuurin kehittäminen

Esihenkilöt, tiimivastaavat:

- Vastaavat siitä, että paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat konkretisoituvat yksikön ja lapsiryhmien toimintakulttuurissa ja lasten vasut tehdään pedagogisella ammattitaidolla.
- Johtavat pedagogisen toiminnan kehittämistä ja vastaavat sen toteutumisesta omassa yksikössään.
- Päiväkodin lapsiryhmissä tiimivastaavana toimii varhaiskasvatuksen opettaja, joka vastaa lapsiryhmän pedagogisesta toiminnasta.
- Perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaa varhaiskasvatuksen palveluesihenkilö. Muutaman kerran toimintavuodessa kokoontuvassa perhepäivähoitajien tiimissä tiimivastaavan johdolla perhepäivähoitajat suunnittelevat yhteistä toimintaa ja tapahtumia.

Henkilöstö:

- On vastuussa toimintakulttuurin luomisesta ja kehittämisestä.
- Sitoutuu varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin ja toteutukseen sekä arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.
- Vastaa varhaiskasvatuksen toteutumisesta omassa lapsiryhmässään.

Lasten osallisuus ja vaikuttaminen (ks. 2.7.6):

Pieksämäen varhaiskasvatuksessa lapset ovat aktiivisia toimijoita. Lasten näkemyksiä, kiinnostuksen kohteita, kokemuksia ja aloitteita kuullaan ja huomioidaan toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsille luodaan kokemus siitä, että heidän ajatuksillaan ja mielipiteillään on merkitystä yhteisön toiminnassa.

Lasten osallisuutta vahvistetaan muun muassa:

- päivittäisissä keskusteluissa ja yhteisessä toiminnan suunnittelussa
- havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin avulla
- lasten kokouksissa ja yhteisissä päätöksentekotilanteissa
- tarjoamalla mahdollisuuksia tehdä valintoja ja vaikuttaa omaan arkeensa
- arvioimalla oppimisympäristöjä yhdessä lasten kanssa

Toimintavuositain sovittavat yhteiset painopistealueet:

- Suunnittelussa otetaan huomioon huoltajilta, henkilöstöltä ja lapsilta kootut toiveet ja tarpeet.
- Vuositain sovitaan kaikille varhaiskasvatusyksiköille yhteiset painopistealueet.
- Lisäksi yksiköissä voi olla omia painopistealueita, jotka vaihtuvat toimintavuositain (esimerkiksi musiikki tai liikunta- ja luontokasvatus).
- Toteutumista tarkastellaan yksiköiden suunnittelu- ja arviointipalaverissa.

Toimintavuosisuunnitelma:

- Jokaisen lapsiryhmän henkilöstö ja perhepäivähoitaja tekevät toimintavuosisuunnitelman.
- Runko tehdään keväällä ennen toimintakauden alkua.
- Täydennetään toimintavuoden aikana lasten vasujen ja arvioinnin perusteella.
- Kirjataan tavoitteet tiimin/ perhepäivähoitajan toiminnalle.
- Kirjataan toimintavuoden aihekokonaisuudet, sekä laaja-alaisen osaamisen ja oppimisympäristöjen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi.
- Kirjataan lasten ja perheiden osallisuus ja kotien kanssa tehtävät yhteistyön käytänteet.

Kehittäminen ja arviointi:

- Toteutetaan säännöllisesti tiimipalaverissa.
- Huomioidaan lapsilta ja huoltajilta saatu palaute; näin lisätään perheiden ja lasten osallisuutta.
- Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

- Luodaan myönteinen ilmapiiri, jossa jokaisen vahvuudet ja itsensä kehittäminen korostuvat. Huumoria ja iloa tuodaan jokapäiväiseen vuorovaikutukseen.
- Henkilöstö sitoutuu arvioimaan ja kehittämään asenteitaan ja toimintatapojaan jatkuvasti.
- Valssi on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ylläpitämä digitaalinen laadunarviointijärjestelmä. Se toimii työkaluna kunnille ja yksityisille palveluntuottajille varhaiskasvatuksen laadun kehittämisessä. Järjestelmän avulla tehdään säännöllistä itsearviointia ja kerätään tietoa toiminnan kehittämisen tueksi

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen elinikäisen oppimisen taitojen kehittymistä. Tärkeä osa on osallisuuden kokemuksen mahdollistamisella ja täten lapsi huomaa voivansa vaikuttaa ympärillään ja itsessään tapahtuviin asioihin. Oppivan yhteisön kaikkia jäseniä (henkilöstöä,

lapsia ja perheitä) kannustamme jatkuvaan itsearviointiin sekä tiedon ja osaamisen jakamiseen. On lupa erehtyä ja sensitiivisen sekä kannustavan läsnäolon ja avun voimin yrittää uudestaan ja oppia itselle vaativampiakin taitoja. Henkilöstö kehittää toimintaansa yhdessä arvioiden, jakamalla osaamistaan ja hyödyntämällä arviointi-, tutkimus- ja kehittämistietoa. Myös huoltajien näkemyksiä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Oppivaa yhteisöä vahvistetaan myös hyödyntämällä pedagogisesti tarkoituksenmukaisia digitaalisia välineitä lasten osallisuuden, dokumentoinnin, yhteistyön ja oppimisen tukena.

Tavoitteena on, että lapsi vahvistaa päätöksentekoa- ja yhteistyötaitojaan, kehittää myönteistä minäkuvaa ja itseluottamusta sekä oppii aloitteellisuutta, sinnikkyyttä ja vastuullisuutta.

Tuetaan eri menetelmien avulla:

- Otetaan lapsi mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon asioissa, jotka koskevat lapsiryhmien toimintaa tai häntä itseään. (ks. 2.7.6)
- Kannustetaan lasta tekemään omia ratkaisuja ja annetaan mahdollisuus niiden toteuttamiseen.
- Sallitaan epäonnistumiset ja annetaan kannustavaa palautetta jo yrittämisestä ja pienistä saavutuksista.
- Annetaan lapselle vastuuta ja ikätasolle sopivia työtehtäviä, joilla osoitetaan luottamusta hänen kykyihinsä selviytyä eri tilanteissa.
- Hyödynnetään tiimioppimista lapsiryhmässä.
- Vahvistetaan yritysten ja päiväkotien yhteistyötä (mm. vierailut työpaikoille, eri ammattien edustajien ja kummiyrittäjien vierailut yksiköihin)

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen tärkeänä painopistealueena on leikki:

- Leikki on lapselle ominainen tapa oppia ja toimia.
- Aikuiset tukevat ja auttavat lasta luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita leikin avulla.
- Aikuinen havainnoi lasten leikkitaitoja ja tukee niiden kehittymistä. Lasta ohjataan leikkiin mukaan pääsemisessä, yhteisten leikki-ideoiden rakentamisessa, roolien sopimisessa sekä leikin pitkäjänteisessä ylläpitämisessä.
- Aikuinen kannustaa, innostaa ja mahdollistaa leikkimistä.
- Aikuinen suunnittelee ja järjestää niin fyysistä kuin sosiaalista leikki- ja oppimisympäristöä lasten tarpeiden mukaan.
- Luodaan mahdollisuus pitkäkestoiselle leikille.
- Järjestetään tilaa sekä materiaaleja.

- Luodaan ja kehitetään erilaisia toimintapisteitä, leikkipajoja, toiminta-alueita.
- Leikkivälineet ovat lasten saatavilla.
- Annetaan lapselle mahdollisuus valita toimintansa omien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.
- Ohjataan lapsia valitsemaan myös erilaisia ja uusia leikkialueita.
- Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti.

Vuorovaikutus:

Harjoittelemme päivittäin vuorovaikutus-, tunnetaito- ja kaveritaitoja sekä tuemme lasten osallisuutta yhteisössä.

Osallisuus:

Lapset osallistuvat leikkiympäristöjen, toimintapisteiden ja yhteisten toimintatapojen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Huoltajien näkemyksiä lasten kiinnostuksen kohteista hyödynnetään toiminnan, tapahtumien sekä leikki- ja oppimisympäristöjen suunnittelussa.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatusta toteutetaan siten, että siinä toteutuu osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Aiempina vuosina tehtyjen kyselyiden tulosten perusteella huoltajat pitävät tärkeinä vuorovaikutustaitoja, hyvää itsetuntoa, itseluottamusta ja tunnetaitoja. Myös vastuullisuus itsestä, toisista ja ympäristöstä on huoltajien mielestä tärkeää, samoin arjen taidot ja itsestä huolehtiminen. Henkilöstö näkee leikin erittäin tärkeänä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. Samoin lapset itse kokevat leikkimisen mieluisimmaksi varhaiskasvatuksessa.

Huoltajille järjestetään mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin:

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

- vanhempainillat
- kyselyt, joissa kartoitetaan huoltajien toiveita
- vasukeskustelut
- aloitelaatikot
- päivittäiset keskustelut

Pieksämäellä lasten osallisuus nähdään jokaisen lapsen oikeutena. Lasten näkemykset, ideat, kysymykset ja aloitteet vaikuttavat toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokainen lapsi saa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti mahdollisuuksia tulla kuulluksi, tehdä valintoja, vaikuttaa yhteisiin asioihin sekä osallistua oppimisympäristöjen ja toiminnan kehittämiseen. Lasten osallisuutta tuetaan päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa, leikissä, pienryhmätoiminnassa ja arjen perustoiminnoissa.

Henkilöstö:

- Huomioi kaikki ryhmän lapset ja ymmärtää erilaisia ilmaisun tapoja.
- Vuorovaikutus on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää.
- Toimii sensitiivisesti ja huomioi lasten aloitteet.
- Sitoutuu lapseen ja lapsiryhmään.
- Toimii siten, että lapsella on mahdollisuus osallistua.

Toimintavuosisuunnitelmaan laaditaan vuosittain yksikkökohtaiset toiminnalliset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintatavat ja yhteiset säännöt luodaan yhdessä lasten kanssa toimintavuoden alussa. Ne pidetään näkyvillä kuvitettuna ja toivottuun tekemiseen kannustavina, ei kieltävinä. Niitä kerrataan yhdessä lasten kanssa säännöllisesti useita kertoja vuodessa, toimintavuoden alussa tiheämmin. Henkilöstö suunnittelee päivittäiset siirtymätilanteet joustaviksi ja johdonmukaisiksi siten, että päivän kokonaisuus muodostuu hyvinvointia ja oppimista tukevaksi.

Monipuolinen liikunta:

- Lapsia kannustetaan liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa.
- Ryhmässä liikkuminen kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja.
- Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää.
- Toimintaympäristö suunnitellaan siten, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia omatoimiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona.
- Yhteistyössä huoltajien kanssa innostetaan lapsia liikkumaan myös vapaa-ajalla.

Pelastus-/turvallisuussuunnitelma:

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa turvallisuussuunnitelma sisältyy sähköiseen pelastussuunnitelmaan (Pelsu). Perhepäivähoidossa on erillinen turvallisuussuunnitelma, joka sisältää pelastussuunnitelman. Suunnitelmiin liitetään lähietsintä- ja pihavalvontasuunnitelmat ja lapsen lääkehoitosuunnitelma. Suunnitelmat päivitetään ja henkilöstö perehtyy niihin aina toimintavuoden alussa. Retkiä varten laaditaan yksiköissä ryhmäkohtaisesti retkisuunnitelmat jokaiselle retkelle. Henkilöstölle järjestetään säännöllisesti ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksia.

Kestävä elämäntapa:

- Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys.
- Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.
- Edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Turvallisuus ja kiusaamisen ehkäisy:

- Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa on itsestä ja toisista huolehtimista.
- Lapset ja henkilöstö pohtivat yhdessä ristiriitoja ja keinoja niiden ratkaisemiseen.
- Käytetään MiniVerso-menetelmää kiusaamis- ja riitatilanteissa.

- Vahvistetaan lapsen itsearvostusta ja -luottamusta huomioiden ikä- ja kehitystaso.
- Edistetään lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, hyviä kaverisuhteita sekä hyviä tapoja.
- Lisätään lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa.
- Ohjataan lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle.
- Lapsen vihjeet ja kertomukset kiusaamisesta otetaan vakavasti.
- Luodaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri.
- Kiusaamista ehkäistään ja käsitellään satujen, kertomusten, keskusteluiden, leikkien ja pienryhmätoiminnan avulla.
- Keskustellaan lapsen kiusaamiskokemuksista huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelujen yhteydessä.
- Kiusaamisen ehkäiseminen on koko henkilökunnan tehtävä, minkäänlaista kiusaamista ei hyväksytä.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelma:

- Laaditaan ryhmäkohtainen suunnitelma.
- Kirjataan toimintavuosisuunnitelmaan.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytänteet:

Fyysinen oppimisympäristö:

- mahdollistaa lapselle ominaiset tavat toimia (liikkuminen, leikkiminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu)
- on lapselle turvallinen, terveellinen ja esteetön
- leikkivälineet ovat lapsen saatavilla
- toimintaympäristössä käytetään erilaisia kuvia ympäristön ja tavaroiden hahmottamiseen ja järjestämiseen
- lasten tuotokset ovat esillä lapsiryhmän tiloissa
- hyödynnetään lähiympäristöä sekä luontoa kaikkina vuodenaikoina
- hyödynnetään erilaisten yhteistyökumppaneiden tarjoamia mahdollisuuksia (esimerkiksi kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimi)
- käynnit erilaisissa tapahtumissa ja vierailukohteissa
- hyödynnetään ilmainen liikkuminen paikallisbusseilla

Psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö:

- aikuiset vastaavat lasten ja huoltajien aloitteisiin sekä ottavat ne huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ilmapiiri on kunnioittava, avoin ja ennakkoluuloton
- kaikki tunteet hyväksytään ja ryhmän aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä
- lapsella on mahdollisuus toimia joustavasti ryhmitellyissä pienryhmissä sekä leikkiä myös yksin
- ryhmän säännöt laaditaan yhdessä lapsiryhmän kanssa
- Miniverso-menetelmä on käytössä

Tekninen oppimisympäristö:

- lapsiryhmiin hankitaan ajanmukaisia tieto- ja viestintäteknologisia (tv)- laitteita
- ryhmissä käytetään pedagogisen toiminnan osana tv-laitteita
- lasten leikeissä on esim. käytöstä poistettuja teknisiä koneita

Oppimisympäristön suunnittelu ja arviointi:

- suunnittelussa otetaan huomioon lasten mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet
- suunnittelussa huomioidaan myös huoltajien mielipiteet
- arviointia toteutetaan säännöllisesti lapsiryhmän ja huoltajien kanssa koko toimintakauden ajan

- suunnittelua ja arviointia tehdään toimintavuosisuunnitelmaa laadittaessa ja tiimipalaverissa

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäellä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu avoimeen vuorovaikutukseen, keskinäiseen luottamukseen, kunnioitukseen ja osallisuuteen. Tavoitteena on rakentaa lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukeva yhteinen ymmärrys huoltajien ja henkilöstön välille.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan yhteisiä toimintatapoja, jotka mahdollistavat lapselle ja huoltajille turvallisen tutustumisen uuteen ympäristöön, henkilöstöön ja toimintakulttuuriin.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

¹⁰³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Huoltajat osallistuvat lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteutuksen arviointiin ja kehittämiseen erityisesti varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa, päivittäisissä kohtaamisissa sekä erilaisissa yhteisissä tilaisuuksissa. Yhteistyössä arvostetaan huoltajien asiantuntemusta omasta lapsestaan ja henkilöstön pedagogista osaamista.

Lasten vahvuuksista, onnistumisista, oppimisesta ja hyvinvoinnista keskustellaan säännöllisesti. Huoltajien näkemyksiä kerätään myös kyselyiden, keskustelujen ja muiden osallistumismahdollisuuksien avulla, ja niitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Yhteistyössä hyödynnetään tarkoituksenmukaisia ja turvallisia digitaalisia viestintävälineitä. Viestinnän tavoitteena on tukea huoltajien osallisuutta sekä mahdollistaa ajantasainen tiedonkulku kodin ja varhaiskasvatuksen välillä.

Yhteisöllisyyttä vahvistetaan järjestämällä mahdollisuuksia lasten, huoltajien ja henkilöstön yhteisille kohtaamisille, tapahtumille ja yhteistyölle.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä:

- varataan tarpeeksi aikaa lapselle ja huoltajalle tutustua uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja henkilöstöön
- jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajien kanssa säännöllisesti
- lasten leikeistä ja merkityksellisistä kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa korostaen vahvuus- ja oppimispuhetta
- huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan ja toimintaympäristöjen suunnitteluun sekä toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa
- huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakaskyselyihin
- sähköisiä palveluja kehitetään huomioiden asiakaslähtöisyys ja asiakkaan tietosuoja

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatukseen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatukseen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatukseen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatukseen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatukseen henkilökunnan

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia sekä varmistaa oikea-aikainen [tuki lapselle \(ks. 5.2.2\)](#) ja perheelle. Yhteistyö perustuu yhteisesti sovittuihin toimintatapoihin, avoimeen vuorovaikutukseen sekä lapsen edun ensisijaisuuteen. Yhteistyön toteutumista arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti varhaiskasvatuksen ja yhteistyötahojen välisissä tapaamisissa. Yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia sekä varmistaa, että lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti. Yhteistyötä tehdään huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä eri yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyön toimivuutta arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä **Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisan** palveluiden kanssa. Keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat lastenneuvola, puheterapia, lapsiperhepalvelut, perheneuvola, sosiaalipalvelut ja lastensuojelu. Yhteistyön avulla pyritään tunnistamaan tuen tarpeet mahdollisimman varhain ja ohjaamaan huoltajia siten, että lapsi sekä perhe saavat tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea.

Lastenneuvolan kanssa tehtävä yhteistyö tukee lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin seurantaa. Käytössä on yhteistyölomake 4-vuotiaiden laajaa terveystarkastusta sekä tarvittaessa muita neuvolakäyntejä varten. Lisäksi yhteistyötä tehdään esimerkiksi yhteisissä tapaamisissa ja konsultaatioissa.

Varhaiskasvatuksen, **esiopetuksen ja perusopetuksen** välinen yhteistyö muodostaa lapselle eheän oppimisen polun. Yhteistyöllä varmistetaan sujuvat siirtymät varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalveluiden** kanssa. Yhteistyö rikastuttaa oppimisympäristöjä ja tarjoaa lapsille mahdollisuuksia tutustua paikalliseen kulttuuriin, liikuntaan, luontoon ja kirjastoihin osana arkea.

Muita yhteistyötahoja ovat **yksityiset varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat, seurakunnat, järjestöt, oppilaitokset, poliisi- ja pelastuslaitos** sekä varhaiskasvatuksen **tukipalvelut**. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös **erikoissairaanhoidon, kuntoutuspalveluiden** ja muiden asiantuntijatahojen kanssa lapsen parhaaksi.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- *varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt*
- *inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen*
- *varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt*
- *huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt*
- *monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat*
- *mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa*
- *eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt*
- *miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken*

¹⁰⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

- *miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia, sekä oppimisen- ja laaja-alaisen osaamisen taitoja, joka turvaa lapsen oppimisen etenemisen. Toiminta rakentuu lämpimässä ja sensitiivisessä vuorovaikutuksessa, jossa jokainen lapsi ja perhe kohdataan arvostavasti. Henkilöstö on läsnä arjessa ja tukee lasten osallisuutta, uteliaisuutta ja omaa toimijuutta.

Pedagoginen toiminta syntyy lasten ja henkilöstön yhteisessä tekemisessä, jossa lasten omaehtoinen toiminta, yhteinen ideointi ja henkilöstön pedagoginen osaaminen täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteutuksen lähtökohtana ovat lapsen mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet, jotka nousevat esiin heidän yksilöllisistä varhaiskasvatussuunnitelmistaan.

Lasten ajatuksia, mielenkiinnon kohteita ja toiveita kerätään havainnoimalla, keskustelemalla ja erilaisia osallistavia menetelmiä hyödyntäen, esimerkiksi lastenkokoukset ja KESY-menetelmää mukailtu aurinko-pilvi-menetelmä. Menetelmän avulla lapsi voi ilmaista kuvien avulla, mitkä leikit ja toiminnot ovat lapselle mieluisia ja mitkä taas eivät.

Lasten ideat, mielenkiinnonkohteet ja toiveet näkyvät ryhmien pedagogisessa toimintaympäristössä, jossa leikillä on keskeisin rooli. Leikki on keskeinen työtapana, ja sen suunnitteluun ja tukemiseen panostetaan. Pitkäkestoiselle leikille järjestetään aikaa ja tilaa sekä luodaan edellytyksiä leikin jatkumiselle. Pedagogisessa toiminnassa hyödynnetään Pieksämäen monipuolista luontoa, liikuntamahdollisuuksia ja palveluita.

Pedagogista toimintaa arvioidaan säännöllisesti ja systemaattisesti yhdessä huoltajien, lasten ja henkilöstön kanssa. Pieksämäki hyödyntää Valssi-laadunarviointia osana varhaiskasvatuksen laadunhallintaa. *(Valssi on monipuolinen digitaalinen palvelu, jolla voidaan toteuttaa arviointitiedonkeruita, saada toimijakohtaisia arviointiraportteja, tuottaa arvioinnin toimipaikkakohtaisia yhteenvetoja sekä julkaista toimijan lakisääteisiä arviointituloksia.)* Lisäksi osallistamme huoltajia toiminnan suunnitteluun ja arviointiin, mm. keräämällä vuosittain palautetta varhaiskasvatuksen toiminnasta.

Pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lapsen yksilölliset ja ryhmän tarpeet. Lapsen tuen tarpeita arvioidaan ja toteutetaan joustavasti yhteistyössä erityisopettajan, tiimin, huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa. Pedagogista toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa huomioidaan lapsen yksilöllinen oppimisen ja kehityksen eteneminen. Nivelvaiheisiin kiinnitetään erityisesti huomiota, ja tiedonsiirto hoidetaan suunnitelmallisesti ja lapsen etua kunnioittaen, jotta pystytään turvaamaan hyvä jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja aina perusopetukseen saakka.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

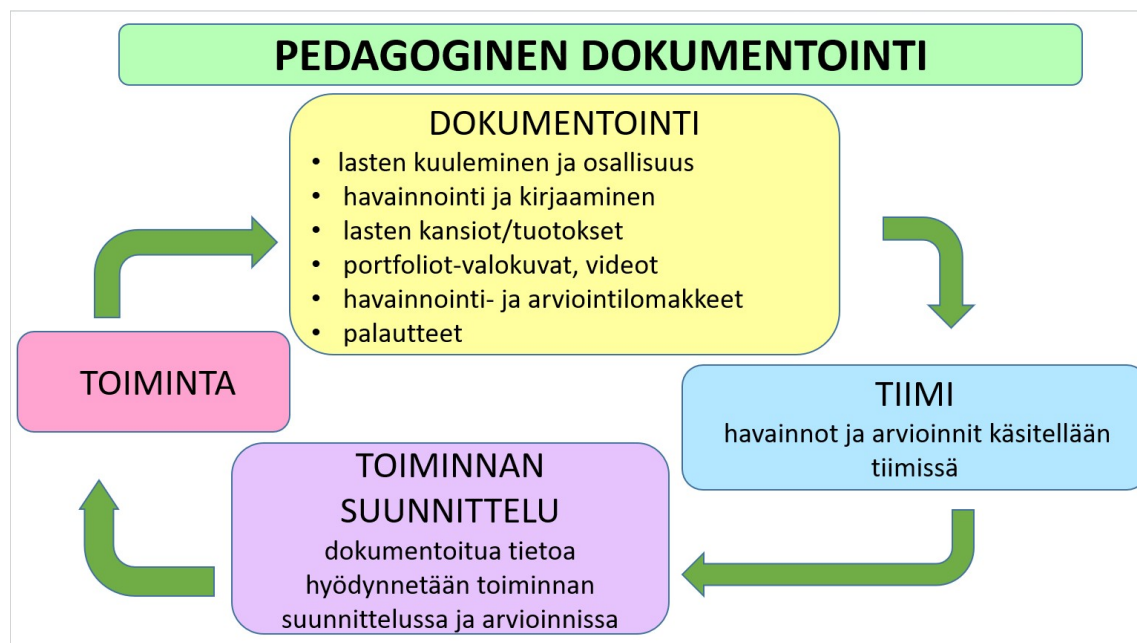
Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi muodostavat pedagogisen toiminnan perustan. Niitä toteutetaan yhdessä lasten, tiimin ja huoltajien kanssa lapsituntemuksen sekä oppimisympäristöjen ja toimintatapojen kehittämiseksi. Lapset osallistuvat aktiivisesti dokumentointiprosessiin ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten oppimista, kehitystä ja hyvinvointia esimerkiksi valokuvien, videoiden, lastenkokouksien, havaintokirjausten, toimintavuosisuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelmien avulla. Kaikki tiimin jäsenet osallistuvat dokumentointiin, ja sen pohjalta toimintaa arvioidaan ja kehitetään ryhmän ja lasten tarpeita vastaavaksi.

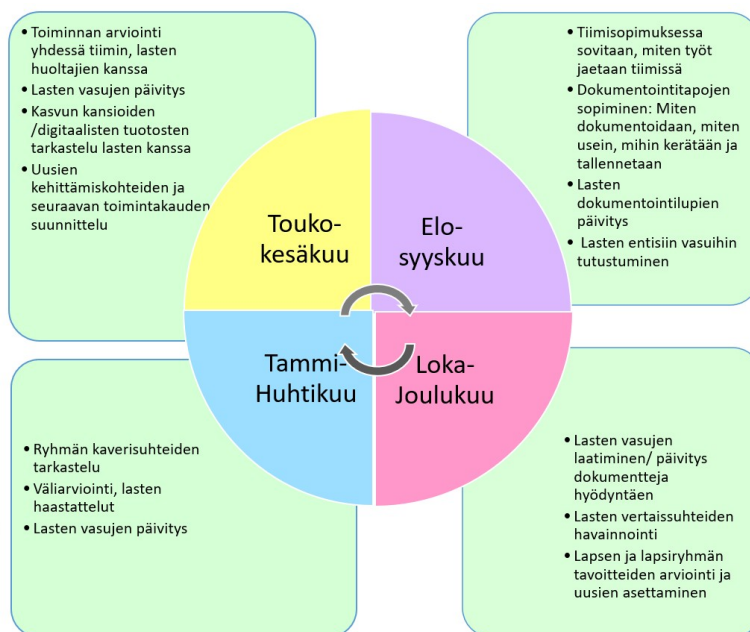
PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN PROSESSI

Päivittäin:

- Edellisen päivän keskeiset dokumentit
- Havainnointi ja dokumentointi sovitusti
- Tuumaustauot
- Dokumenttien julkaisu, tallennus
- Päiväkirjamerkinnot

Viikoittain:

- Tiimin pedagoginen tuumaustauko
- Lasten tuumaustauot
- Perjantaisin viikon tapahtumien ja kohokohtien läpikäyminen
- Tulevan viikon suunnittelu lasten kanssa

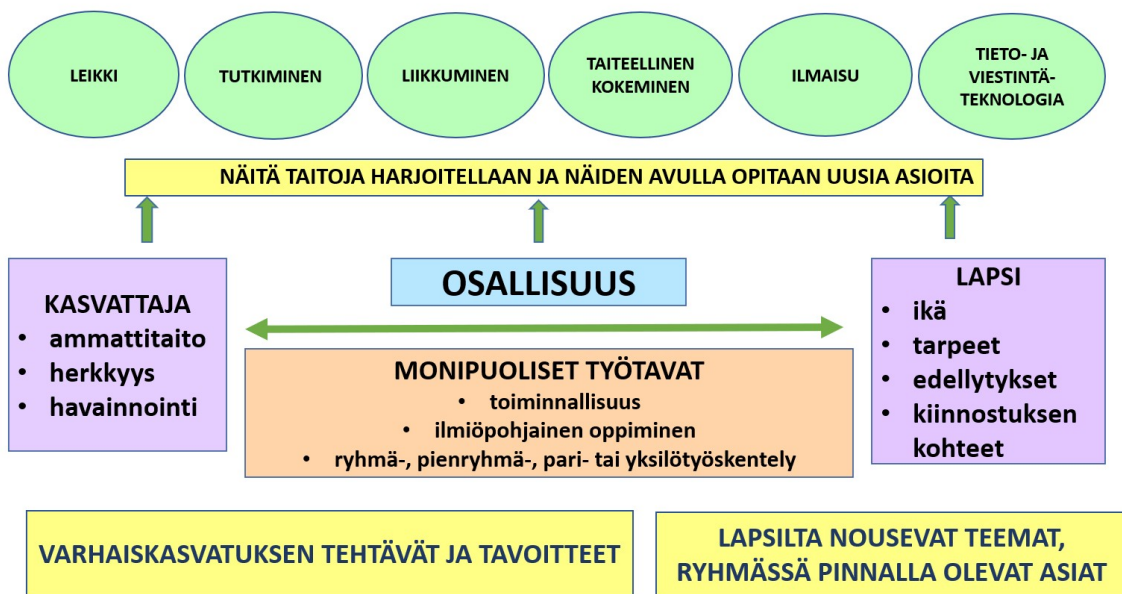
4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

PIEKSÄMÄELLÄ

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelmään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee

suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa rakennetaan toimintakulttuuri, joka tunnustaa leikin merkityksen oppimisen perustana. Pedagoginen toiminta suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan niin, että leikki on keskeinen osa lasten arkea. Leikki- ja toimintaympäristöt muotoillaan innostaviksi ja joustaviksi, jotta ne mahdollistavat eri-ikäisten lasten yhteisleikit. Sisätilat, piha, lähiympäristö ja luonto tarjoavat monipuolisia leikkimahdollisuuksia, ja lelut sekä materiaalit pidetään lasten näkyvillä ja helposti saatavilla.

Toimintaa järjestetään niin, että pitkäkestoinen leikki ja leikin jatkuminen ovat mahdollisia. Pienryhmätoiminta tukee keskittymistä ja rauhallista leikkiympäristöä. Leikeistä nousevat teemat kertovat lasten ajankohtaisista kiinnostuksen kohteista, ja niitä hyödynnetään yhteisen toiminnan suunnittelussa. Lapsen leikkivalintoja voidaan tukea esimerkiksi kuvamateriaalilla. Leikkiessä lapset harjoittelevat sosiaalisia taitoja, neuvottelevat ja tuovat esiin omia näkemyksiään. Tasavertaisena leikkijänä mukaan pääseminen vahvistaa lapsen osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Leikkiville lapsille ja aikuisille annetaan leikkirauha, ja lapselle tarjotaan mahdollisuus leikkiä myös yksin.

Aikuinen on aidosti läsnä oleva ja aktiivinen osallistuja, joka sitoutuu leikkiin lasten rinnalla ja osoittaa kiinnostusta heidän ajatuksiaan ja aloitteitaan kohtaan. Hän seuraa, havainnoi ja dokumentoi leikkiä sekä tunnistaa sensitiivisesti, millaista roolia häneltä kulloinkin tarvitaan: joskus taustalla tukeva, joskus leikkiä rikastuttava ja toisinaan aktiivisesti mukaan heittäytyvä. Aikuinen osallistuu leikkiin tavalla, joka vahvistaa lasten vuorovaikutusta, kielellistä ilmaisua ja yhteisiä oivalluksia. Hän mallintaa leikin sääntöjä, neuvottelua ja yhteistä ongelmanratkaisua sekä auttaa lapsia löytämään paikkansa leikkiryhmässä. Aikuinen tukee kaikkien lasten leikkiin pääsyä ja varmistaa, että jokainen lapsi voi osallistua leikkiin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Läsnäolollaan ja osallistumisellaan aikuinen tekee leikistä turvallisen, jatkuvan ja merkityksellisen osan lapsen päivää.

LEIKKI KEHITYKSEN, OPPIMISEN JA HYVINVOINNIN LÄHTENÄ

LEIKKI OSANA TOIMINTAKULTTUURIA

- Leikin pedagoginen suunnittelu
- Innostavat ja monipuoliset leikkiympäristöt
- Saatavilla olevat materiaalit ja välineet
- Pitkäkestoinen leikki ja pienryhmätoiminta
- Leikkiteemat ja tuki leikin valintaan
- Sosiaaliset taidot ja osallisuus leikissä
- Leikkirauha ja mahdollisuus yksinleikkiin

LAPSEN ROOLI LEIKISSÄ

- Aktiivinen toimija
- Leikin ideoija ja kehittäjä
- Osallistuja omilla ehdoillaan
- Yhteisleikkijä
- Teemojen ja sisältöjen tuottaja
- Roolien kokeilija
- Itsenäinen leikkijä

AIKUISEN ROOLI LEIKISSÄ

- Läsä oleva aikuinen
- Aktiivinen osallistuja
- Turvallisen ilmapiirin luoja
- Leikin mahdollistaja
- Havainnoija ja dokumentoija
- Sensitiivinen tukija
- Leikin rikastuttaja
- Osallistumisen varmistaja

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

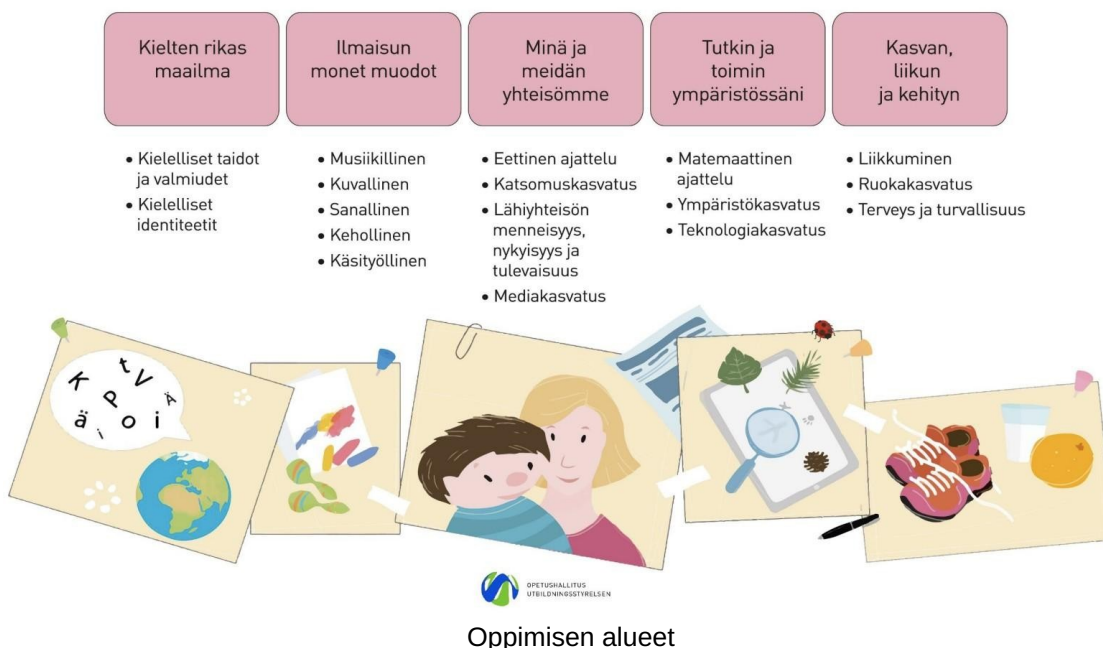
- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

PIEKSÄMÄELLÄ

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueet

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus-
taidot

 Kielen
ymmärtämisen
taidot

 Puheen
tuottamisen
taidot

 Kielen
käyttötaidot

 Kielellinen
muisti ja
sanavaranto

 Kieli-
tietoisuus

KEHITTYVÄT KIELELLISET IDENTITEETIT

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Kielellisten taitojen, valmiuksien ja kielellisen identiteetin tukemisen tavoitteena on vahvistaa vuorovaikutustaitoja, lapsen oppimisen edellytyksiä, minäkuvaa ja kielellistä itsetuntoa.

KIELTEN RIKAS MAAILMA

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsiyöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussäykeestä,

sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

PIEKSÄMÄELLÄ

Ilmaisun monet muodot keskeisin tavoite on lasten oppimisedellytysten, vuorovaikutustaitojen ja myönteisen minäkuvan tukeminen. Ilmaisullinen toiminta kehittää luovaa ajattelua, tarjoaa esteettisiä elämyksiä ja auttaa lasta ymmärtämään ympäröivää maailmaa. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään erilaisia kulttuuritapahtumia ja toimijoita.

ILMAISUN MONET MUODOT

MUSIIKILLINEN ILMAISU

- erilaiset soittimet
- laulu, tanssi, improvisointi ja esiintyminen
- kuunnellaan ja havainnoidaan ääniympäristöä
- musiikki liikunnassa, rentoutumisessa ja tunteiden tulkina
- musiikkitapahtumat

KUVALLINEN ILMAISU

- lapsen luovuus, ideointi
- erilaisiin materiaaleihin, välineisiin ja tekniikkoihin tutustuminen
- omien ja toisten lasten tuotosten havainnointi
- taidenäyttelyt, vierailut

SANALLINEN JA KEHOLLINEN ILMAISU

- lasten kirjallisuuden hyödyntäminen
- lasten omat esitykset, draama, improvisointi
- mielikuvitus- ja roolileikit
- pöytä-, nukke-, varjoteatteri

KÄSITYÖLLINEN ILMAISU

- mahdollisuus kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja
- mahdollisuus opetella erilaisia käsityön tekniikoita
- erilaisten teosten ja esineiden ideointi ja toteutus

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toiminnan tavoitteena on edistää lapsen osallisuuden kokemusta, kehittää eettistä ajattelua ja katsomuksellista ymmärrystä sekä vahvistaa tietoisuutta yhteisön monimuotoisuudesta. Lisäksi harjoitellaan ajan käsitteiden ymmärtämistä ja mediataitoja.

MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME

KATSOMUSKASVATUS

- eri katsomuksiin tutustuminen päivittäisten tilanteiden avulla ja niiden kunnioittaminen
- lapsia askarruttavien elämäkysymysten pohtiminen

LÄHIYHTEISÖN MENNEISYYS JA TULEVAISUUS

- tutustuminen lähiympäristöön, historiaan, kulttuuriin, tapahtumiin, luonto- ja kulttuuriperintöön
- vanhat valokuvat, vanhempien ihmisten vierailut ja tarinat
- juhlaperinteet
- perinneleikit ja -laulut
- tarkastellaan ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuutta

EETTISEN AJATTELUN KEHITTÄMINEN

- Lasten kanssa pohditaan:
- Ystävyyttä
 - Tunne- ja kaveritaitoja
 - oikean ja väärän erottamista perusteita
 - oikeudenmukaisuutta
 - pelon, surun ja ilon aiheita
 - ryhmän sääntöjä

MEDIKASVATUS

- Tutustutaan eri medioihin
- pohditaan mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta
- harjoitellaan lähde- ja mediakriittisyyttä
- kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisessa ympäristössä
- kiinnitetään huomiota hyvinvointiin
- tutustutaan digisuosituksiin

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja

teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävästä elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävästä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toiminnan tavoitteena on edistää lapsen osallisuuden kokemusta, kehittää eettistä ajattelua ja katsomuksellista ymmärrystä sekä vahvistaa tietoisuutta yhteisön monimuotoisuudesta. Lisäksi harjoitellaan ajan käsitteiden ymmärtämistä ja mediataitoja.

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

MATEMAATTINEN AJATELU

- lapsia ohjataan kiinnittämään huomio matemaattisiin asioihin päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä
- määrät, muutokset, luokittelu, vertailu, sarjoittaminen, lukumäärät, mittaaminen, sijainti- ja suhdekäsitteet, geometria, vuorokauden- ja vuodenaikat

YMPÄRISTÖKASVATUS

- luonto ja rakennettu ympäristö oppimisen kohteena ja oppimisympäristönä
- tuetaan myönteisen luontosuhteen vahvistumista
- ohjataan kestävään elämäntapaan
- retket, tutkiminen, havainnointi
- ohjataan kunnioittamaan kasveja ja eläimiä sekä tunnistamaan niitä
- Ympäristöön liittyvien käsitteiden opettelu ja estetiikan huomiointi

TEKNOLOGIA-KASVATUS

- ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja sen merkitystä
- tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin
- lasten omat ideat esim. rakennellen erilaisista materiaaleista
- kokeillaan eri laitteiden toimintaa

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävästä elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisesta uteliaisuudesta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toiminnan tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, innostaa aktiiviseen liikkumiseen ja vahvistaa terveellisiä elämäntapoja. Samalla kehitetään motorisia perustaitoja, kehonhallintaa sekä turvallista toimintaa arjessa.

KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN

TERVEYS

- ympäristö- ja henkilökohtainen hygienia
- monipuolinen ravinto
- riittävä liikunta ja lepo
- turvalliset ihmissuhteet
- tunnetaitokasvatus

TURVALLISUUS

- turvataito-kasvatus
- mediataito-kasvatus
- kiusaamisen ehkäiseminen
- Miniverso
- yhdenvertaisuus

RUOKAKASVATUS

- varhaiskasvatuksen ruokasuositukset
- monipuolinen ja terveellinen ruoka
- maistamisen opettelu
- ruokailutilanteiden harjoittelu
- hyvät pöytätavat
- kiireetön ja rauhallinen ruokailutilanne

LIKKUMINEN

- monipuolisen liikunnan mahdollistaminen
- erilaisiin liikuntapaikkoihin, -tapoihin ja -välineisiin tutustuminen
- motoriset perustaidot
- liikkumisen ilo sisällä ja ulkona

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyy suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatusta toteutetaan suomen kielellä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen opettamiseen käytetään [suomi toisena kielenä-opetussuunnitelmaa \(S2\)](#). Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus) tarkoittaa monikulttuuriselle lapselle annettavaa suomen kielen tavoitteellista ja säännöllistä opetusta. Kaupungissa toimii työryhmä S2-toiminnan kehittämiseksi. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, joiden tilaamisesta vastaa monialaisissa työryhmissä palaverin koollekutsuja. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen S2-opetusta järjestetään kaikille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi. Näille lapsille tehdään oma S2-suunnitelma, johon asetetaan realistiset tavoitteet ja jota seurataan säännöllisesti S2-seurantalomakkeella. Päiväkodeissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta ja perhepäivähoidossa perhepäivähoidon esihenkilö.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen

kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä*
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä*
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita*
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti*
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä*
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa*
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista*
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään*
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista*
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.*

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tuen järjestämisen periaatteena on kaikille lapsille laadukas varhaiskasvatus.

Hyvän pedagogisen perusosaamisen lähtökohtia:

- lapsen kehityksen tunteminen
- sensitiivinen vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä
- tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukitoimien aloitus
- toimintatapojen muokkaaminen ja lapsen tuen tarpeiden huomioiminen päivittäisessä toiminnassa
- tuen antaminen lapsen omassa ryhmässä

Lapsen varhaiskasvatus ja tarvittava tuki pyritään järjestämään hänen lähipäiväkodissaan inklusioperiaatteen mukaisesti. Kunkin yksikön johtaja vastaa laadukkaasti tuen toteutumisesta

¹¹⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuentarpeita vastaavalla tavalla. Lisäksi hän huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Varhaiskasvatuksessa pedagoginen vastuu toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on varhaiskasvatuksenopettajalla. Varhaiskasvatuksenopettaja sekä muu kasvatushenkilöstö huomioivat ryhmän ja sen jokaisen lapsen erilaiset lähtökohdat ja tarpeet toimintaa suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan pedagoginen asiantuntemus ja yhteistyö ovat tärkeitä tuen tarpeen havaitsemisessa, suunnittelussa ja toteuttamisessa. Henkilöstön on tärkeää olla huoltajaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai herää huoli hänen hyvinvoinnistaan. Huoltajan ja varhaiskasvatuksen yhteistyön perustana on molempien osapuolten asiantuntijuus.

Varhaiskasvatuksen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Pieksämäellä toimii kolme konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (VEO). VEOt kiertävät päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimen varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lisäksi Hiekanpään päiväkodissa on esikouluryhmä, jossa työskentelee kokoaikainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

VEO on mukana lapsen tuen tarpeen varhaisessa tunnistamisessa, mahdollisten tutkimusten tarpeellisuuden arvioinnissa sekä tukitoimien järjestämisen suunnittelussa. Tämä tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen huoltajien sekä mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi hän osallistuu tarpeen mukaan huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja seurantaan. VEO:n ollessa ryhmässä hän havainnoi lapsia ja osallistuu lapsiryhmän toimintaan. Työskentelytapoina voi olla samanaikais- tai yhteisopettajuus sekä työskentely lapsen kanssa yksilöllisesti tai pienryhmässä. VEO toimii erityispedagogisena asiantuntijana, joka voi myös konsultoida muuta henkilökuntaa.

Perhepäivähoidon vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta, mutta tuen suunnittelu ja arviointi tehdään perhepäivähoidon palveluesimiehen ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa yhteistyössä. Lapsen edun sitä edellyttäessä, keskustellaan huoltajan kanssa siitä mahdollisuudesta, että lapsi siirtyisi päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatusyksikössä voi olla ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa ryhmän toimintaan. Avustajan työtehtävät määräytyvät aina sen hetkisen lapsiryhmän ja lasten tarpeiden mukaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla on kokonaisvastuu ryhmän työnjaosta.

Yksityinen palvelutarjoaja vastaa tuen käytäntöjen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista yhteistyössä VEO:n kanssa. Kaupunki vastaa toiminnan valvonnasta.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta

¹²³ Varhaiskasvatustilasto 15 a §
62

ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

PIEKSÄMÄELLÄ

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa, kun lapsella on tuen tarvetta:

Huoltajaan ollaan yhteydessä viipymättä, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai huoli lapsen hyvinvoinnista muutoin herää. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen ja tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön kehitystasonsa mukaisesti. Huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö ja sen merkitys korostuvat erityisesti silloin, kun lapsella on tuen tarvetta.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on tärkeää luottamuksellisuus, avoimuus sekä lapsen ja perheen kunnioittaminen. Varhaiskasvatusryhmän henkilöstöllä on velvollisuus antaa sensitiivisesti palautetta lapsen varhaiskasvatuspäivistä. Rakentavan palautteen lisäksi on ensiarvoisen tärkeää huomioida lapsen vahvuudet

Varhaiskasvatus järjestetään lapsen ja huoltajan kanssa yhteistyössä niin, että jokainen lapsi saa juuri oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta sekä hoitoa. Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohtana sille, että tukea osataan antaa tarpeeksi ajoissa ja että tuki on riittävää. Lapsen tarvitsemasta tuesta, suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista keskustellaan yleensä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan/päivityksen yhteydessä. Huoltajan kanssa sovitaan, ketkä osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja/ tai kuntoutuspalaveriin. Palaverin koollekutsujana voi toimia varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja tai kuntouttava/tutkiva taho.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

PIEKSÄMÄELLÄ

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä perheen ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Huoltajalla on merkittävä rooli monialaisen yhteistyön käynnistämisessä. Etelä-Savon hyvinvointialueen (Eloisa) ohjeistuksen mukaisesti huoltajat voivat olla yhteydessä neuvolaan, Palveluluukkuun tai Perheneuvoon ([Lapset, nuoret ja perheet - Eloisa](#)) lapsensa asioissa. Varhaiskasvatuksessa on käytössä Eloisan yhteydenottolomake kuntoutuksen tiimiin. Lomake täytetään yhteistyössä huoltajien kanssa ja he toimittavat lomakkeen neuvolaan. Eloisan kuntoutuksen tiimissä päätetään lapsen kuntoutuksen tarpeen arvioinnista (puhe-, toiminta- ja/tai fysioterapia, psykologin palvelut).

Lapsen tarvitsemat tukitoimet muodostavat kokonaisuuden ja niiden yhteensovittamiseen kiinnitetään huomiota. Yhteistyöhön liittyvät käytänteet ja vastuualueet kirjataan lapsen vasuun.

Huoltajat toimittavat lausunnot ja/ tai yhteenvedot toteutetuista arvioinneista tai terapioiden. Ne voidaan pyytää huoltajan luvalla myös suoraan varhaiskasvatuksen opettajalle ja erityisopettajalle.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³².

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhennetusta oppivelvollisuudesta tehdään huoltajan hakemuksesta hallintolain mukainen viranhaltijapäätös. Hakemuksen valmistelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä huoltajien kanssa. Päätöksen tekee opetusjohtaja. Hakemuksen liitteenä hyödynnetään lääkärin, psykologin tai muun asiantuntijan lausuntoa. Päätöksen saaneelle lapselle perusopetuslain mukaisen tukea koskevan päätöksen tekee opetusjohtaja.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätös mahdollistaa lapsen osallistumisen esiopetukseen sinä vuonna, jona lapsi täyttää viisi vuotta. Huoltaja päättää käyttääkö lapsi opetusjohtajan tekemän päätöksen mukaista oikeutta varhennettuun esiopetukseen. Oppivelvollisuuteen kuuluvaan esiopetukseen lapsen tulee osallistua sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta.

Varhennetun oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus suunnitellaan oppimiskokonaisuuksittain. Varhennetun esiopetuksen sekä oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen suunnittelussa korostetaan lapsen yksilöllisiä tarpeita ja kehitystasoa. Lapsen tarvitsemat pedagogiset ja rakenteelliset tukimuodot otetaan huomioon lapsen sijoittumisessa

¹²⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

¹²⁹ Oppivelvollisuuslaki 3 §

¹³⁰ Perusopetuslaki 26 a §

¹³¹ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹³² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

tarkoituksenmukaiseen lapsiryhmään. Opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat ryhmän opettaja/opettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

PIEKSÄMÄELLÄ

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

"Checklist"=[Laadukkaan yleisen tuen käytänteet varhaiskasvatuksessa](#)

Tuen valmistelua ja päätöksentekoa varten on Pieksämäellä laadittu erillinen prosessikuvaus.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

PIEKSÄMÄELLÄ

Yleisen tuen käytännön järjestäminen

Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen ja siinä annettavaan yleiseen tukeen osana lapsiryhmän perustoimintaa heti tuen tarpeen ilmettyä. Iso osa laadukasta yleistä tukea ovat erilaiset pedagogisen tuen keinot, jotka tuodaan osaksi lapsen varhaiskasvatuspäivää. Nämä on kuvattu tarkemmin Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä käytössä olevassa Laadukkaan yleisen tuen käytänteitä Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa-lomakkeessa ([Yleisen tuen check-list](#))

Lomaketta varhaiskasvatuksen opettaja käyttää suunnitellessaan tukimuotojen käyttöönottoa tai arvioidessaan niiden vaikuttavuutta.

Asiakirjassa listatut pedagogisen tuen keinot olemme Pieksämäellä jakaneet edelleen vuorovaikutukseen, tavoitteellisuuteen, toiminnanohjaukseen tai oppimisympäristöön liittyviin. Vuorovaikutukseen liittyviä tuen keinoja ovat esimerkiksi yksilöllinen ohjaus ja kuvallisen reissuvihkon käyttö tehostettuun viestintään, kun taas tavoitteellisuuteen liittyvät muun muassa lisätty mallintaminen ja ohjaaminen sekä lapsen vahvuuksien tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen varhaiskasvatuksen arjessa. Toiminnanohjaukseen liittyviä tuen keinoja ovat esimerkiksi kuvin tuettu siirtyminen toiminnosta toiseen ja yksilöllisesti mietityt keinot tukea kuuntelemista ja keskittymistä. Oppimisympäristöön liittyviä keinoja voivat olla muun muassa tilojen suunnittelu monipuolisiksi ja innostaviksi sekä työskentelyn mahdollistaminen pienryhmissä joustavin ryhmittelyin.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen

muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tehostetun tuen käytännön järjestäminen:

Lapsella on oikeus saada tehostettua tukea, jos häntä ei voida riittävästi tukea yleisellä pedagogisella tuella. Yleisen tuen erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä tulee olla kokeiltuna säännöllisesti ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ennen tehostetun tuen aloittamista (Laadukkaana yleisen tuen käytänteitä Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa-lomake). Osalla varhaiskasvatukseen tulevista lapsista tuen tarve voi olla tiedossa jo varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa kotoa tultaessa.

Tehostettu tuki on lapsen kehityksen ja oppimisen yleistä tukea vahvempaa ja yksilöllisempää. Tehostettu tuki on säännöllistä, päivittäistä ja siinä hyödynnetään samanaikaisesti eri pedagogisia tukimuotoja. Pedagogisen tuen lisäksi tehostettu tuki voi sisältää erityispedagogisia menetelmiä ja varhaiskasvatuksen rakenteellisia tukitoimia. Kaikkien tehostettua tukea saavien lasten tuen tarve ei edellytä rakenteellisia tukitoimia, vaan suunnitelmalliset pedagogiset tukitoimet yhdessä mahdollisten muiden kuntouttavien tahojen kanssa edistävät lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Tehostettua tukea annetaan Pieksämäellä kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen tehostetun tuen suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan/perhepäivähoitajan kanssa.

Vastuu tehostetun tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla ja muulla henkilöstöllä yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen tarpeen ja tukitoimien kirjaamisesta sekä päivittämisestä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen riittävyyttä, vaikuttavuutta ja toteutumista arvioidaan vähintään kerran toimintakaudessa. Arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien sekä mahdollisten sosiaalihuollon ja/tai terveydenhuollon ammattilaisten kanssa.

Erityisopettajan antama tuki voi olla konsultoivaa, yksilöllistä ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä tai osa-aikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa.

Mahdollisia asiantuntijalausuntoja hyödynnetään huoltajan luvalla tehostetun tuen käytänteissä.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁹ Varhaiskasvatusturvelaki 15 e §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatusturvelaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

PIEKSÄMÄELLÄ

Erityistä tukea annetaan Pieksämäellä kaikissa varhaiskasvatustilaisuuksissa ja perhepäivähoidossa. Yhteistyössä, vastuissa ja työnjaossa eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa sovelletaan samoja periaatteita kuin tehostetussa tuessa. Mahdollisten asiakirjojen hyödyntämisessä sovelletaan myös samoja käytänteitä kuin tehostetussa tuessa.

Jos erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena tehdään tästä aina hallintopäätös.

Erityistä tukea saavan lapsen siirtymisessä esiopetukseen keskeisintä on katkeamaton tuen ketju, jossa tiedonsiirto, fyysisten tilojen esteettömyys, apuvälineet ja henkilöstöresurssit varmistetaan monialaisella yhteistyöllä ennen toiminnan alkamista.

5.3.4. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

***Pedagogisiin tuen muotoihin** lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.*

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

***Rakenteellisiin tuen muotoihin** kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät*

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäellä toimii kaksi intensiivisen tuen ryhmää kahdessa eri päiväkodissa. Tuon muodot on avattu tarkemmin seuraavalla kaaviolla:

VARHAISKASVATUKSEN TUEN MUODOT

– uuden vasun mukainen tiivistelmä

	 YLEINEN TUKI	 TEHOSTETTU TUKI	 ERITYINEN TUKI
 Tuen tavoite	Ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki osana arkea	Säännöllinen ja suunnitelmallinen tuki	Jatkuva, vahva ja yksilöllisesti suunniteltu tuki
 Painottuvat tuen muodot	Pedagogiset, rakenteelliset ja tarvittaessa hoidolliset järjestelyt ryhmän toiminnassa	Useita samanaikaisia pedagogisia, rakenteellisia ja tarvittaessa hoidollisia tukimuotoja	Vahvasti yksilöllistetyt pedagogiset, rakenteelliset ja tarvittaessa hoidolliset tukimuodot
 Kenelle?	Kaikille lapsille tarpeen mukaan	Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tai useista tukimuodoista koostuvaa tukea	Lapselle, jonka tuen tarve on pitkäkestoinen, jatkuva tai erittäin vahva
 Esimerkkejä tuesta	Pienryhmät, toiminnan eriyttäminen, kuvien käyttö, päivärytmin selkeyttäminen	Yksilöllisempi ohjaus, säännölliset tukitoimet, useiden tukimuotojen yhdistäminen	Yksilöllisesti suunnitellut tukiratkaisut useissa arjen tilanteissa
 Erityisopettajan rooli	Konsultointi ja tuki tarpeen mukaan	Säännöllinen osallistuminen tuen suunnitteluun ja arviointiin	Keskeinen rooli tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
 Erityispedagoginen osaaminen	Tukee henkilöstöä tarvittaessa	Korostuu tuen suunnittelussa	Keskeinen osa tuen toteuttamista
 Yhteistyö huoltajien kanssa	Jatkuvaa kasvatuskumppanuutta	Tiivistä yhteistyötä tuen suunnittelussa ja arvioinnissa	Erittäin tiivistä yhteistyötä tuen toteutuksessa ja seurannassa
 Monialainen yhteistyö	Tarpeen mukaan	Tarpeen mukaan	Usein tarpeellista, mutta perustuu aina lapsen tarpeeseen
 Tuen toteuttajat	Kaikki lapsen kanssa työskentelevät kasvattajat	Kaikki kasvattajat toteuttavat sovittuja tukitoimia	Kaikki kasvattajat toteuttavat erityisen tuen ratkaisuja johdonmukaisesti
 Tuen arviointi	Osana päivittäistä toimintaa	Säännöllisesti ja suunnitelmallisesti	Jatkuvasti, systemaattisesti ja dokumentoidusti

Tärkeää: Tuki ei etene automaattisesti portaalta toiselle, vaan tuen taso määräytyy aina lapsen tarpeen perusteella.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen kasvua ja kehitystä havainnoidaan arjessa sekä mahdollisesti tarvittavia tukitoimia arvioidaan lapsen huoltajien ja henkilöstön säännöllisessä yhteistyössä. Havainnot kirjataan ja dokumentoidaan ryhmässä yhdessä sovittujen käytänteiden mukaisesti.

Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa havainnointiin ja tuen tarpeen arviointiin osallistuvat perhepäivähoitajan lisäksi varhaiskasvatuksen palveluesihenkilö ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Tarvittaessa arvioinnin tukena käytetään lapsen tuen kannalta tarvittavaa asiantuntijalausuntoa tai konsultoidaan huoltajien kanssa yhdessä sovitulla tavalla eri asiantuntijoita.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

PIEKSÄMÄELLÄ

148 HE 148/2021 vp, s. 34

149 Varhaiskasvatustilaki 15 e §

150 HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan tai vähintään kerran vuodessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkastamisen yhteydessä tai tuen tarpeen muuttuessa. Vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako. Huoltajan ja lapsen osallisuutta tuetaan suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Arviointiin osallistuu tarpeen mukaan myös muut viranomaiset, asiantuntijat ja tarvittavat tahot, ensisijaisesti huoltajan suostumuksella.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa yleisessä tuessa varhaiskasvatuksen opettaja, tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu. Tehostetussa ja erityisessä tuessa laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Laadinnassa voidaan hyödyntää huoltajien luvalla muita asiakirjoja.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁴. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁶⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁵² Hallintolaki 34 §

¹⁵³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁵⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Ennen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Huoltajille lähetetään kuulemiskutsu joko sähköisesti Edlevo:n tai [Suomi.fi](https://suomi.fi)-palvelun kautta tai paperisena. Kuulemiskutsuun kirjataan lapsen tuen tarve, sekä suunnitelma tuen järjestämisestä. Huoltajilla on mahdollisuus esittää näkemyksensä suunniteltuun tukeen joko kirjallisesti tai suullisesti kahden viikon kuluessa.

Päätöksen perustelut laatii varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsen varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoidossa perhepäivähoitajan kanssa. Esitys tehostettuun tai erityiseen tukeen siirtämisestä ja järjestämisestä -lomakkeeseen kirjataan lapsen tuen tarpeet, muodot ja tukipalvelut.

Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Huoltajan tulee tällöin olla yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Hallintopäätökset tehdään sähköisesti viranhaltijapäätösohjelma Valmussa ja päätökset postitetaan kirjeenä huoltajille. Päätökseen liitetään valitusosoitus opetuslautakunnalle, koska huoltaja voi hakea muutosta valittamalla. Päätös on toistaiseksi voimassa oleva. Jos tuen tarve muuttuu tai poistuu, niin hallintopäätös muutetaan tai kumotaan.

Hallintopäätökset tehostetusta tuesta tekee kunnallisessa päiväkodeissa päiväkodin johtaja ja perhepäivähoidossa sekä ryhmäperhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen palveluesimies. Erityisen tuen hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuksen johtaja.

Yksityisen varhaiskasvatuksen päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatuksen johtaja. Tehostetun tai erityisen tuen päätökset toimivat myös korotetun palvelusetelin perusteina. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat seuraavat tuen toteutumista.

Esioppilaiden hallintopäätökset täydentävän varhaiskasvatuksen osalta tekee kunnallisissa päiväkodeissa olevien esioppilaiden varhaiskasvatuksen tehostetun tuen hallintopäätökset tekee päiväkodin johtaja ja erityisen tuen hallintopäätökset opetusjohtaja. Yksityisissä päiväkodeissa olevien esioppilaiden varhaiskasvatuksen tehostetun tuen hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuksen johtaja ja erityisen tuen hallintopäätökset opetusjohtaja.

Jos lapsi on kahdessa eri kunnassa varhaiskasvatuksessa, molemmat kunnat tekevät omalta osaltaan tehostetun ja erityisen tuen päätökset. Pieksämäen varhaiskasvatuksen osalta noudatetaan edellä mainittuja periaatteita. Jos pieksämäkeläinen lapsi on sijoitettu toiseen kuntaan tai varhaiskasvatus toteutuu toisessa kunnassa, tekee kyseinen kunta hallintopäätökset tehostetusta tai erityisestä tuesta.

[Tuen valmistelu- ja päätösprosessista on laadittu erillinen prosessikuvaus.](#)

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt
- toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen arviointia ja kehittämistä ohjaa erillinen [Pieksämäen varhaiskasvatuksen arvioinnin ja laadunhallinnan käsikirja](#).

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen arviointia ja kehittämistä ohjaa erillinen [Pieksämäen varhaiskasvatuksen arvioinnin ja laadunhallinnan käsikirja](#).

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määäämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti
- miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

¹⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §